

'Onderwijs is het startpunt
voor een betere toekomst!'

De overgang van ISK naar VO

Een NT2-leerder in uw school

Wat kunt u verwachten?

Wat moet u weten?

Wat kunt u doen?

Bezoekadres

Griffioenstraat 38, 4334 BK Middelburg

Postadres

Postbus 541, 4330 AM Middelburg

T 0118-650540 · info@iskw.nl

Colofon

Uitgavedatum: juni 2018

Redactie: Irene Duden en Anne-Marie Verburg

Fotografie: Irene van de Wege

Ontwerp en vormgeving: Yessika.nl

Over deze brochure

Voor u ligt een brochure die handvatten wil aanreiken voor een goede opvang en begeleiding van NT2-leerders (NT2= Nederlands als tweede taal) in uw school en in uw klas.

Deze brochure is samengesteld door de ISK (Internationale Schakel Klas) Walcheren, op aanvraag van scholen voor Voortgezet Onderwijs (VO). De scholen willen investeren in een goede ondersteuning van NT2-leerders die vanuit de ISK instromen. Zij hebben de ISK gevraagd hen daarin te adviseren.

De brochure is bedoeld voor schoolleiding, zorgcoördinatoren, mentoren en vakdocenten in het VO. U vindt in deze brochure aanbevelingen voor het organiseren en faciliteren van extra ondersteuning binnen en buiten de klas, informatie over de NT2-taalniveaus, tips voor de vakdocent en informatie met betrekking tot de zorg. Daarnaast is een goede samenwerking en communicatie nodig tussen de scholen voor VO en de ISK Walcheren.

'Na twee jaar op de ISK ondergedompeld te zijn in de nieuwe taal, hebben leerlingen veel geleerd, maar ze hebben nog extra aanbod nodig. De vervolgleraar heeft kennis nodig om dit voort te zetten.'

De ISK stelt zich voor

De ISK (Internationale Schakel Klas) is een opleiding voor anderstalige leerlingen tussen de 12 en 18 jaar. In de ISK worden leerlingen opgevangen uit alle delen van de wereld die de Nederlandse taal nog niet of onvoldoende beheersen.

De leerlingen leren in hun ISK-traject zoveel Nederlands dat ze kunnen doorstromen naar het Voortgezet Onderwijs, of het Middelbaar Beroeps Onderwijs. Daarnaast worden de leerlingen voorbereid op een succesvolle deelname aan de Nederlandse

samenleving en bekend gemaakt met aspecten van de Nederlandse cultuur. De voornaamste taak van de ISK is het doorschakelen van de anderstalige leerling naar het Nederlandstalige onderwijs, ***op het niveau dat aansluit bij zijn/haar mogelijkheden.***

De ISK Walcheren is een onderdeel van het samenwerkingsverband Passend Voortgezet Onderwijs Walcheren en heeft een regionale functie voor de provincie Zeeland boven de Westerschelde. De ISK-doelgroep is heel divers, zij bestaat uit leerlingen van

alle niveaus en met een grote diversiteit aan nationaliteiten en achtergronden. Een deel van de leerlingen is migrant, een deel van de leerlingen is vluchteling. Allen hebben ze gemeen dat ze in Nederland een nieuwe start moeten maken, hier hun opleiding gaan volgen in een andere taal (het Nederlands als tweede taal) en hier hun toekomst gaan opbouwen. Goed en passend onderwijs speelt hierin een sleutelrol en maakt ISK-leerlingen kansrijk.

De route van een succesvolle schoolloopbaan

Het leren van het Nederlands start voor de NT2-leerder intensief op de ISK en ontwikkelt zich daarna gestaag verder in het reguliere VO. Een ISK-traject duurt gemiddeld twee jaar, waarna de leerling doorstroomt naar het VO. Na de ISK periode is de

leerling zeker nog niet klaar met Nederlands leren. Op het VO komt de leerling in aanraking met de vakinhoud én leert tegelijkertijd de Nederlandse taalvaardigheid die nodig is voor dat vak. Op die manier werkt de leerling verder aan zijn ontwikkeling van de

Nederlandse taalvaardigheid in een betekenisvolle context. Om met succes te kunnen doorstromen van de ISK naar een reguliere opleiding in het VO, is een doorlopende taallearlijn noodzakelijk.

Dominika

'Ik heb de overstap gemaakt van ISK naar Havo. Eerst was ik gespannen, maar het valt best mee. Ik begrijp eigenlijk alles wel en ik heb vrijstelling van Frans. Dat is wel heel fijn.'

Onderwijs in de ISK

In de eerste fase van het ISK-onderwijstraject staat het leren van de Nederlandse taal centraal. De tweede fase is daarnaast gericht op doorstroom naar het vervolgonderwijs. Binnen het ISK-onderwijs zijn uitstroomprofielen geformuleerd waaraan onder

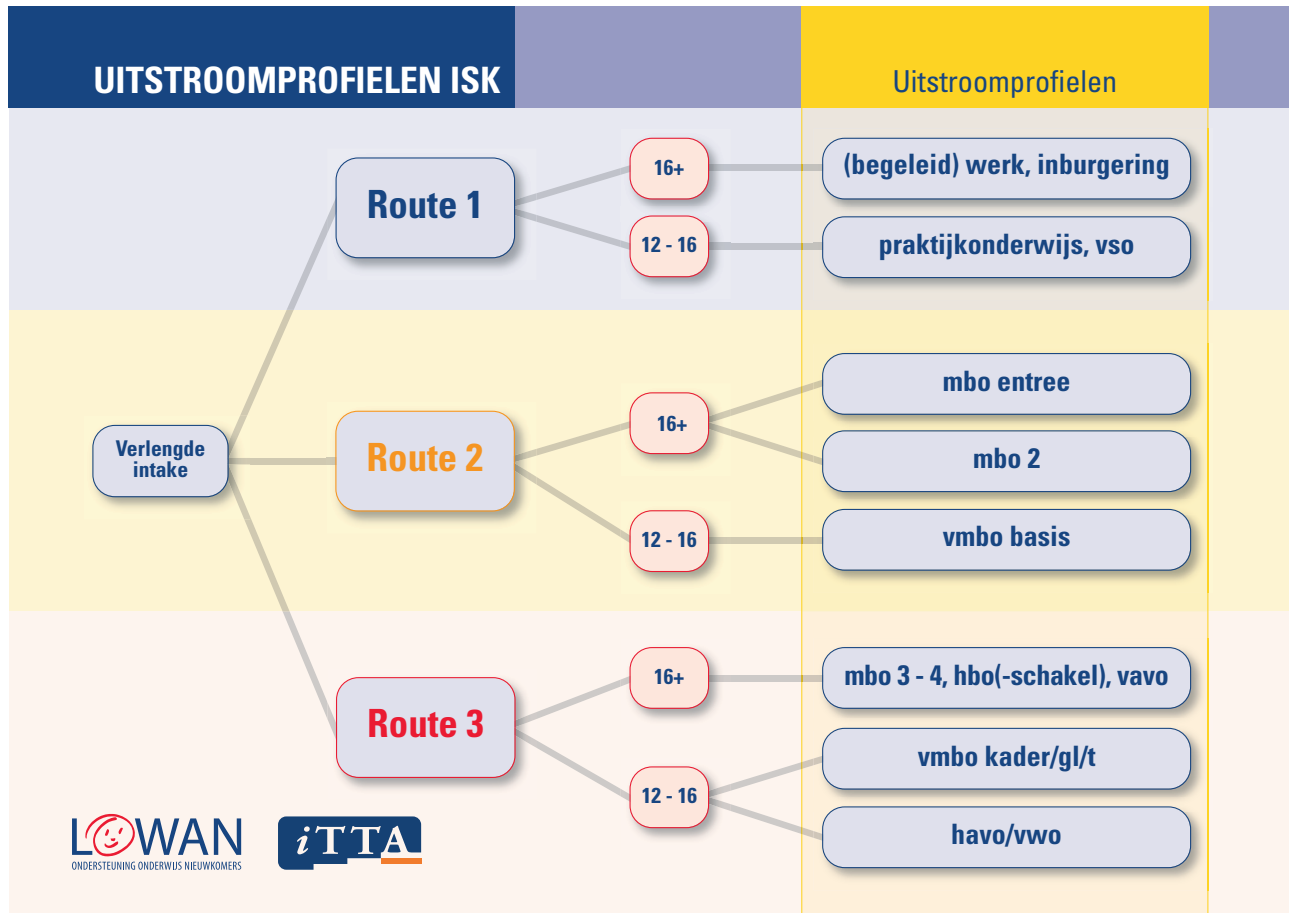
andere streefdoelen NT2 (Europees Referentie Kader) zijn gekoppeld. De uitstroomprofielen bieden zicht op het toekomstperspectief van de leerling en geven richting aan de invulling van het lesprogramma op de ISK. De streefdoelen bieden het onderwijs

in de ISK handvatten om gericht toe te werken naar het taalniveau dat nodig is om een bepaalde opleiding te volgen. Voor het VO hebben deze streefniveaus NT2 als voordeel dat het inzichtelijk is welk taalniveau van een NT2-leerder verwacht kan worden.

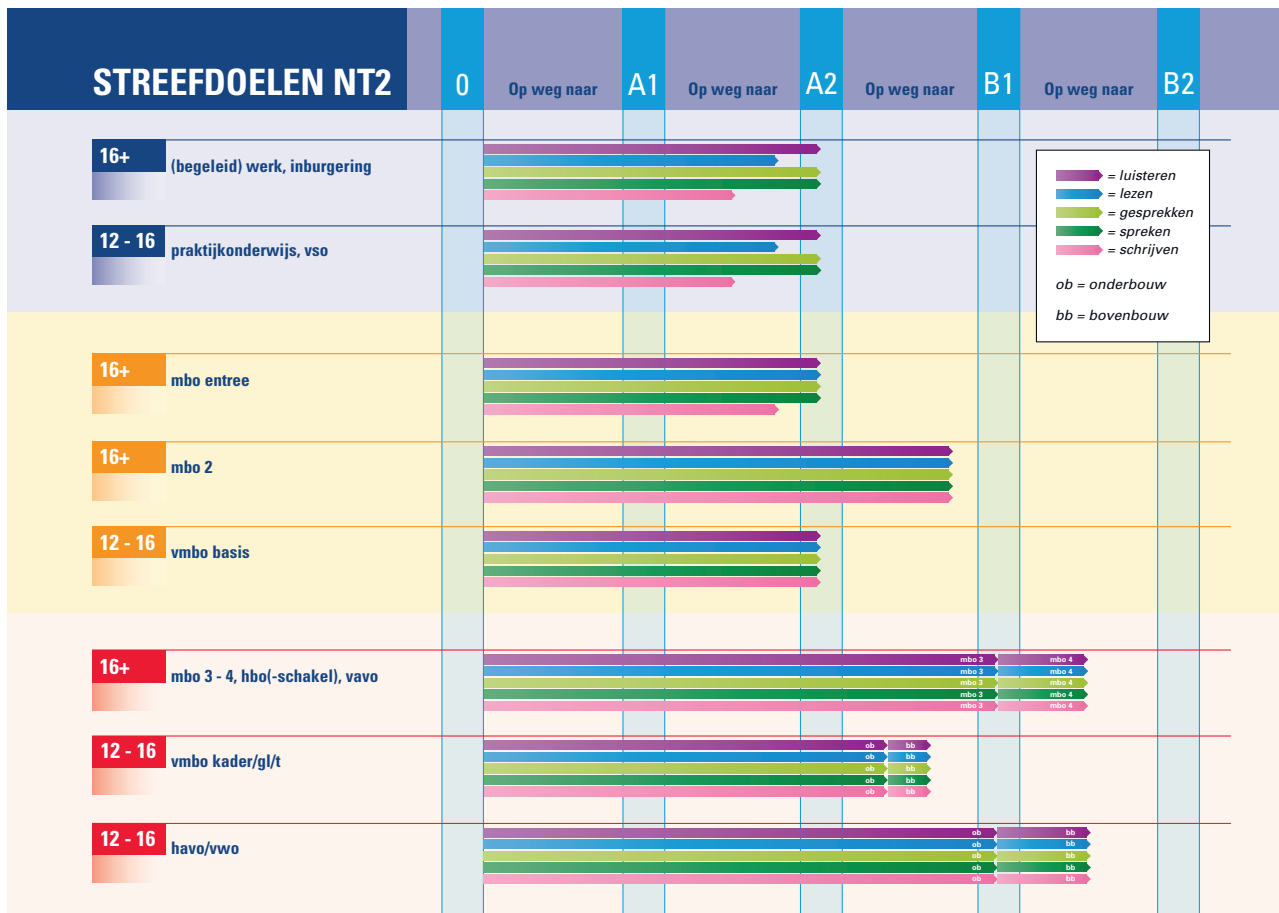
Mohamed

'Ik ben na de basisschool een jaar naar de ISK gegaan. Daar heb ik veel geleerd. Ik heb veel zin in mijn volgende school. Als ik iets moeilijk vind dan vraag ik het.'

De NT2-leerder in uw klas

Welke kenmerken heeft de NT2-leerder?

Kenmerkend voor een tweede taalverwerver is dat hij communicatief voldoende taalvaardig is om de juiste boodschap over te brengen, maar dat hij nog specifieke fouten kan maken die horen bij het proces van tweede taalverwerving, zoals:

- Een beperkte woordenschat (minder gevarieerd). De NT2-leerder kent veel minder woorden dan de andere leerlingen in uw klas en zal sommige woorden van uw uitleg niet begrijpen.
- Meer decodeertijd nodig bij het lezen van een tekst. De NT2-leerder heeft meer tijd nodig voor het lezen van een tekst.
- Grammaticale fouten ('omdat hij is een slimme man')
- Verkeerd lidwoordgebruik ('de examen') en gebruik bijvoeglijke naamwoorden ('mooie boek')
- Moeite met herkenning en uitspraak van Nederlandse klanken (duidelijk 'buitenlands accent')

Welk taalniveau kunt u verwachten?

- Het taalniveau waarmee een NT2-leerder instroomt in het VO kunt u afleiden uit het LOWAN-schema van pagina 9.
- Het taalniveau van een NT2-leerder wordt uitgedrukt in A1, A2, B1 of B2, volgens het Raamwerk NT2. Welke mate van taalbeheersing bij deze niveaus behoort, vindt u op pagina 12 en 13.
- Het taalniveau van een leerling in het reguliere onderwijs wordt uitgedrukt in 1F, 2F, 3F, volgens het Referentiekader Taal. Zie pagina 14 en 15 voor een vergelijking van de twee kaders.

'Internationaal wordt een periode van vier tot zeven jaar gehanteerd voor een succesvolle integratie in het reguliere onderwijs.'

Wat moet u weten?

Wettelijke regels NT2-leerder

- Een leerling die het Nederlands niet als moedertaal heeft en in Nederland minder dan zes jaar onderwijs heeft gevolgd, krijgt 30 minuten extra tijd voor het examen.
- Een leerling met onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal mag een woordenboek 'Nederlands als tweede taal' gebruiken of een woordenboek dat Nederlandse woorden omzet naar de thuistaal. Een digitaal woordenboek is niet toegestaan.
- Een NT2-leerder kan in bepaalde gevallen ontheffing krijgen voor Duits en/of Frans in het VO. Raadpleeg hiervoor **www.rijksoverheid.nl**.

Zie **www.vo-raad.nl** voor meer informatie over het bieden van maatwerk aan ex ISK-leerlingen in het VO.

Taalniveau Raamwerk NT2 (Europees Referentie Kader)

Basisgebruiker

A1

- Kan vertrouwde dagelijkse uitdrukkingen en basiszinnen gericht op de bevrediging van concrete behoeften begrijpen en gebruiken.
- Kan zichzelf aan anderen voorstellen en kan vragen stellen en beantwoorden over persoonlijke gegevens zoals waar hij/zij woont, mensen die hij/zij kent en dingen die hij/zij bezit.
- Kan op een simpele wijze reageren, aangenomen dat de andere persoon langzaam en duidelijk praat en bereid is om te helpen.

A2

- Kan zinnen en regelmatig voorkomende uitdrukkingen begrijpen die verband hebben met zaken van direct belang (bijvoorbeeld persoonsgegevens, familie, winkelen, plaatselijke geografie, werk).
- Kan communiceren in simpele en alledaagse taken die een eenvoudige en directe uitwisseling over vertrouwde en alledaagse kwesties vereisen.
- Kan in eenvoudige bewoordingen aspecten van de eigen achtergrond, de onmiddellijke omgeving en kwesties op het gebied van diverse behoeften beschrijven.

Onafhankelijk gebruiker

B1

- Kan de belangrijkste punten begrijpen uit duidelijke standaardteksten over vertrouwde zaken die regelmatig voorkomen op het werk, op school en in de vrije tijd.
- Kan onvoorbereid deelnemen aan een gesprek over onderwerpen die vertrouwd zijn, of de persoonlijke belangstelling hebben, of die betrekking hebben op het dagelijks leven (bijvoorbeeld familie, hobby's, werk, reizen en actuele gebeurtenissen).
- Kan een eenvoudige lopende tekst produceren over onderwerpen die vertrouwd of die van persoonlijk belang zijn.
- Kan een beschrijving geven van ervaringen en gebeurtenissen, dromen, verwachtingen en

ambities en kan kort redenen en verklaringen geven voor meningen en plannen.

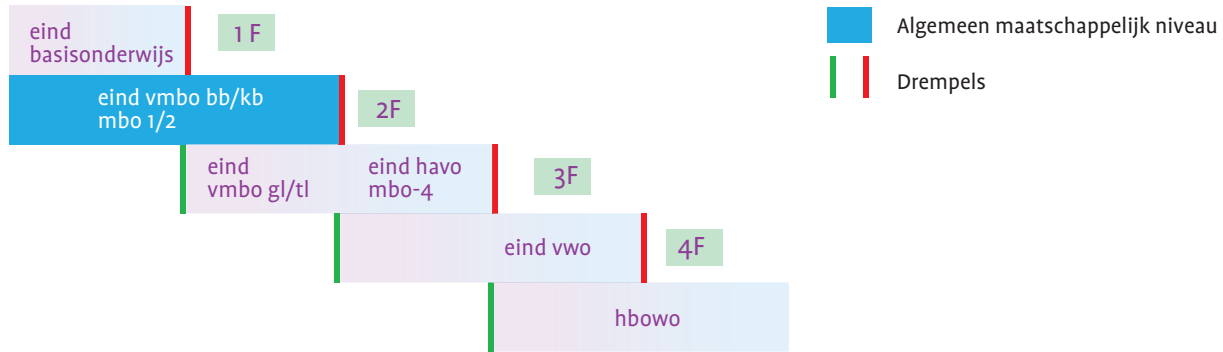
B2

- Kan de hoofdgedachte van een ingewikkelde tekst begrijpen, zowel over concrete als over abstracte onderwerpen, met inbegrip van technische besprekingen in het eigen vakgebied.
- Kan zo vloeiend en spontaan reageren dat een normale uitwisseling met moedertaalsprekers mogelijk is zonder dat dit voor een van de partijen inspanning met zich meebrengt.
- Kan duidelijke, gedetailleerde tekst produceren over een breed scala van onderwerpen; kan een standpunt over een actuele kwestie uiteenzetten en daarbij ingaan op de voor- en nadelen van diverse opties.

Referentiekader taal en rekenen

Voor regulier onderwijs zie ook www.taalenrekenen.nl

Niveauevergelijking Referentiekader taal - Raamwerk NT2 (ERK)

Niveaus Referentiekader taal		1F	2F	3F	4F	
Niveaus Raamwerk NT2 (ERK)	A1	A2	B1	B2	C1	C2

Overeenkomsten en verschillen

Beide kaders dienen een ander doel en zijn voor verschillende doelgroepen ontwikkeld. In die zin zijn ze onvergelijkbaar. Toch zijn er ook overeenkomsten. Wanneer je het Referentiekader taal naast het Raamwerk NT2 legt, valt op dat niveau 1F te vergelijken is met A2, 2F met B1 en 3F met B2.

Op niveau 1F (eind basisschool) worden bijvoorbeeld hoge eisen gesteld aan de taalverzorging (spelling, interpunctie, e.d.) en de grammaticale correctheid. Het Raamwerk NT2 houdt daarentegen rekening met de stappen die een tweede taalverwerver doorloopt en biedt wat dat betreft meer ruimte.

15 tips voor de taalbewuste vakdocent

Taalaanbod

Geef de NT2-leerder de kans aangeboden teksten te begrijpen door hen een woordenboek te laten gebruiken en/of door hen de tekst samen te laten lezen met een klasgenoot.

Interactie

De NT2-leerder moet de kans krijgen de taal te gebruiken (en dus ook fouten te maken). Koppel deze leerling aan een klasgenoot om samen te werken in een tweetal.

1. Bereid de leerlingen voor op het lezen van een vaktekst, bijvoorbeeld door de kernwoorden te bespreken.
2. Breng een nieuw onderwerp in beeld met een demonstratie, praktijkvoorbeeld of met een video.
3. Pas uw taalgebruik aan de leerlingen aan (uitspraak, tempo, herhaling, complexiteit, woordgebruik).
4. Controleer of leerlingen het taalaanbod begrijpen (inclusief uw eigen begrijpelijkheid).
5. Maak gebruik van wisselende activerende werkvormen bij de opdrachten (zowel spreken als schrijven).
6. Stel veel verschillende soorten vragen aan de leerlingen, open vragen, denkvragen.
7. Wees in natuurlijk gesprek met de leerlingen (vraag om ervaringen en meningen). Geef de leerlingen tijd om een antwoord te bedenken.
8. Laat leerlingen vóór het schrijven eerst praten over het onderwerp.

NT2-leerders (en taalzwakke leerlingen) hebben baat bij een taalbewuste aanpak in de vakles.

Feedback

Dit is voor de NT2-leerder van 'levensbelang'.

9. Geef feedback op de taaluitingen van de leerlingen door middel van positief bevestigen, aanvullen, herformuleren en goede taaluiting herhalen. Kies één of twee van onderstaande punten om feedback te geven.
  - Inhoud (komt de bedoeling goed over?)
  - Woordenschat (zijn de juiste woorden gekozen?)
  - Uitspraak (wordt het woord, de zin goed uitgesproken?)
  - Houding (is de uiting vriendelijk, beleefd, genoeg in deze context?)
  - Grammatica (staan de woorden in de juiste volgorde, is de juiste vorm van het woord gekozen?)
10. Praat met leerlingen over de manier waarop ze een opdracht hebben aangepakt

Woordenschat

Deze vormt de basis van een taal. Woorden spelen een rol bij het leren in alle vakken. Voor de NT2-leerder gaat het om dagelijkse woorden, schooltaalwoorden en de belangrijke woorden in uw vak.

11. Selecteer mogelijke onbekende woorden én nieuwe vaktaalwoorden en bied ze in een zinvolle context aan.
12. Schrijf nieuwe begrippen op het bord.
13. Leg de betekenis van nieuwe woorden op verschillende manieren uit.
14. Herhaal en laat de woorden meerdere keren terugkeren in verschillende situaties.
15. Laat leerlingen nadenken en praten over betekenissen van vakbegrippen (wie, wat, wanneer, hoe).

Extra ondersteuning voor de NT2-leerder

Na de overstap van de ISK naar het VO, heeft de NT2-leerder extra ondersteuning nodig om succesvol aan te kunnen haken bij de leerstof en in de klas. Het gaat om ondersteuning op de volgende gebieden: **Ondersteuning in de lessen door een taalbewuste aanpak van de vakdocent (zie de 15 tips op pagina 16 en 17) plus extra ondersteuning in het ondersteuningslokaal.**

Advies ISK Walcheren voor extra ondersteuning in het ondersteuningslokaal:

- Gedurende de eerste periode van 12 weken dagelijks een lesuur extra ondersteuning in het ondersteuningslokaal van uw locatie. De eerste periode in het VO kan daarnaast gebruikt worden om de extra ondersteuningsbehoeften van de NT2-leerder in kaart te brengen.
- Na 12 weken: ondersteuning op maat, flexibel ingericht zowel op inhoud als op frequentie. Het is raadzaam als basis minimaal één ondersteuningsmoment per week aan te houden. Het is de verwachting dat de NT2-leerder in de loop van het schooljaar steeds minder

ondersteuning nodig zal hebben.

- Laat het ondersteuningslokaal een 'inlooplokaal' zijn. Zorg dat de NT2-leerder weet dat hij/zij altijd met vragen in het ondersteuningslokaal terecht kan.

Effectieve ondersteuning in het ondersteuningslokaal

Voorwaarden voor effectieve ondersteuning van de NT2-leerder in het ondersteuningslokaal zijn

- De ondersteuning wordt gegeven door een taalbewuste docent (bij voorkeur met enige kennis van NT2 didactiek).
- Regelmatige afstemming van docent onder-

steuningslokaal met mentor, vakdocent(en) en de NT2-leerder zelf: waar heeft de NT2-leerder nog moeite mee, op welke punten is nog ondersteuning nodig?

Ondersteuning in het ondersteuningslokaal kan worden ingezet op de volgende punten:

- Het nabespreken van leerstof van de afgelopen dag(en), waarbij de leerling extra uitleg krijgt over de leerstof en/of de woorden die de leerling moeilijk vindt.
- Het voorbespreken van de leerstof die in de komende dag(en) in diverse lessen behandeld zal worden. Hierbij kan bijvoorbeeld uitleg gegeven worden over kernbegrippen die in die lessen aan bod komen. De zelfstandigheid in het leren kan verder worden versterkt, bijv. door het gebruik van een woordenboek, het herleiden van woordbetekenissen uit de context.
- Het wegwijs maken in de digitale leeromgeving (ELO, SOM, werken met de Ipad etc.). Het verder versterken van de digitale vaardigheden.

- Planning en organisatie van huiswerk, het leren voor toetsen. Het verder versterken van studievaardigheden.
- Het sociaal-emotionele functioneren van de leerling. (Heeft de leerling aansluiting bij medeleerlingen in de klas/in de school? Hoe is het welbevinden van de leerling? Wat heeft de leerling nodig?) De NT2-leerling kan in school gekoppeld worden aan een (taal) buddy.
- Overige punten naar behoefte, op aanvraag.
- De ISK zal in de overdracht zorgen voor specifieke adviezen indien een leerling bijzondere ondersteuningsvragen heeft.

Zorg

Om goed te kunnen leren en functioneren, is het belangrijk dat de NT2-leerder zich zo snel mogelijk thuis voelt op de nieuwe school. De leerling moet niet alleen aansluiting vinden bij de leerstof, maar ook bij de nieuwe groep en in de school. Het kan helpen om de leerling te koppelen aan een medeleerling/buddy, die de leerling in de eerste periode na de overstap naar het VO wegwijs maakt in de nieuwe school.

Doelgroep

De doelgroep van NT2-leerders bestaat niet alleen uit vluchtelingen, maar ook uit kinderen van arbeidsmigranten, kinderen die in het kader van gezinsvorming naar Nederland komen etc. Wat ze met elkaar gemeen hebben is dat ze ont-heemd zijn. Ze hebben afscheid moeten nemen van mensen en dingen die hen dierbaar waren. Meestal zijn het de ouders of familie die de keuze maakten om te vertrekken. Zij hebben hoge verwachtingen van de kinderen, die moeten gaan slagen in het nieuwe land. Een goede toekomst voor de kinderen is vaak het motief om weg te gaan.

Inzicht in de Nederlandse samenleving

School is een toegangspoort tot Nederland. Nieuwkomerskinderen krijgen grip op het leven in Nederland, niet alleen door de leerstof maar ook door de dagelijkse omgang met docenten. Daardoor krijgen ze ook sneller dan de meeste ouders inzicht in de Nederlandse samenleving. Snel Nederlands leren geeft leerlingen een belangrijke positie in het gezin. Ze zijn ook vaak blij dat ze zo hun ouders kunnen helpen. Maar tegelijkertijd kan het ook de natuurlijke gezagsverhouding verstoren, en kan het kinderen belasten. Kinderen moeten regelmatig meehelpen in de opvoeding van jongere kinderen, ouders helpen bij vertalen, soms moeten ze mee naar de dokter en

'Een belangrijke voorspeller voor de mate waarin immigrantenleerlingen integreren is óf en in welke mate zij zich thuisvoelen in hun nieuwe omgeving.'

advocaat. Ouders zijn soms bang dat zij hun kinderen 'kwijsstraken' in deze nieuwe wereld. Ze krijgen meer zelfvertrouwen als zij zicht krijgen op wat er op school met hun kinderen gebeurt.

Houd in het kader van ouderbetrokkenheid rekening met:

- Onbekendheid met het Nederlandse onderwijsstelsel en wat scholen van hen verwachten.
- Ouders spreken vaak onvoldoende Nederlands, schakel een tolk in voor vertaling (zie pag. 23).

Ondersteuning en zorgstructuur

Het bieden van een goed en verantwoord pedagogisch en didactisch klimaat is belangrijk, zowel in de ISK als het regulier VO. De leerlingenzorg is geen specialisme voor alleen deskundigen. Laat de mentor het eerste aanspreekpunt van de school zijn voor leerling/

ouders/voogden/verzorgers. De mentor kan af en toe informeren of de leerling behoefte heeft aan een extra gesprek na de les. Vluchtelingen hebben vaak te maken gehad met (oorlogs)geweld en traumatische ervaringen. Het is belangrijk dat mentor en docenten signalen die duiden op een trauma of depressie oppikken. Is er meer expertise nodig? Schakel dan door naar externe deskundigen zoals de Geestelijke Gezondheidszorg.

- Bedenk dat niet iedere vluchteling dit nodig heeft! De meeste vluchtelingen zijn bijzonder veerkrachtig en zullen met wat extra zorg goed hun weg vinden in Nederland.
- Én bedenk dat NT2-leerders, nieuwkomers in Nederland, niet alleen extra zorgen met zich mee brengen, maar ook hun krachten en talenten, levenservaringen en unieke achtergronden. Zij vormen daarmee een verrijking van uw school.

Contact met ISK Walcheren

Wat kunnen wij voor u betekenen?

- De ISK Walcheren draagt er zorg voor dat de NT2-leerder geruime tijd voor de overgang naar het VO wordt aangekondigd en besproken. In overleg met het VO loopt de leerling stage op het VO voor een periode van minimaal twee weken.
- Er vindt op initiatief van de ISK Walcheren een warme overdracht van de NT2-leerder plaats van mentor/trajectbegeleider ISK tot mentor VO.
- Er wordt een doorstroomdossier gestuurd naar het VO, alsmede een overzicht van de laatst behaalde toetsresultaten en het laatste rapport.
- Drie maanden na de overstap van ISK naar VO, zal de ISK Walcheren contact opnemen met het VO voor een eerste evaluatie m.b.t. de leervorderingen en het welbevinden van de NT2-leerder. Een tweede evaluatiemoment zal in het voorjaar plaatsvinden.
- Het VO kan te allen tijde de ISK vragen om te adviseren of mee te denken met betrekking tot de NT2-leerder(s).

Organisatie ISK Walcheren

Irene Duden

teamleider

Caroline Schouwenaar

coördinator

T 0118 650540

E info@iskw.nl

Contactpersonen VO

Anne-Marie Verburg

trajectbegeleider, instructeur
loopbaanoriëntatie en -begeleiding

Astrid de Jong

trajectbegeleider, zorgcoördinator

Korting bij TVcN voor tolkdiensten

Alle ISK's maar ook de reguliere VO-scholen kunnen tegen sterk gereduceerde tarieven gebruik maken van de tolk- en vertaaldiensten van TVcN. U kunt de tolkdienst bijvoorbeeld inzetten als u ouders spreekt. Bij aanmelding krijgt de school van TVcN een klantnummer, met dit klantnummer kan iedere docent (binnen uw school) zich identificeren. Dit kan via de tolktelefoon, maar ook via de Schooltolk-app. www.lowan.nl/wp-content/uploads/2018/03/Instructies-download-Schooltolk-app.pdf

Bronnen

- LOWAN – ITTA, Project Leerlijnen, Eerste Opvangonderwijs Nieuwkomers VO
- Lies Alons ITTA (UvA), Een NT2-leerder in de klas
- Harriëtte Boerboom, Zorg – School is meer dan kennisinstituut, www.lowan.nl
- Myriam Lieskamp, José van Loo, Annemieke Schoemaker, Nieuwkomers op school - Onderwijs als startpunt voor een betere toekomst, Uitgeverij Pica

Betel

'Kijk niet naar mijn achtergrond, maar kijk naar wat ik hier heb geleerd: de Nederlandse taal en hoe alles in Nederland gaat. Ik krijg graag tips, ik leer van mijn fouten.'

